

INLEIDING

door Joost Zwagerman

Styrons duisternis

In 1967 publiceerde William Styron zijn roman *The Confessions of Nat Turner*. Styron fictionaliseerde het levensverhaal van de historische figuur Nat Turner. Deze Turner leidde een slavenopstand die in 1831 in de staat Virginia het leven kostte aan zestig opstandelingen en meer dan honderd blanken, meest slavenhandelaren en plantage-eigenaren.

De roman ontving juichende kritieken in onder andere *The New York Times* en *The New Yorker*. Dit tot grote voldoening van Styron, die bijna acht jaar aan de vuistdikke roman had gewerkt.

Maar na die eerste lovende kritieken brak de roman niet alleen verkooprecords, de hel barstte ook los. Afro-Amerikaanse literatuurcritici hielden *Nat Turner* tegen het licht; hun bevindingen waren vernietigend.

Het vonnis luidde: de roman *Nat Turner* stond bol van impliciete vooroordelen en was een proeve van cryptoracisme. Niet veel later viel die toevoeging 'crypto' weg. *White guy* Styron maakte goede sier met de Afro-Amerikaanse lijdensweg. Het duurde niet lang of de schrijver

zelf werd racist genoemd. En daarna ook fascist.

Hun woede mondde uit in het schotschrift: *William Styron's Nat Turner: Ten Black Writers Respond*. Met daar-in titels en frasen als: 'Nat Turner is being hanged – again, this time by a WASP-writer.' Telkens terugkerende beschuldiging: 'onbewust wit racisme'.

William Styron antwoordde niet in het openbaar, maar in de onlangs gepubliceerde *Selected Letters of William Styron* is terug te lezen dat de aanval hem jarenlang diep en intens verwondde. Zelfs de bekroning met de Pulitzer Prize kon die wond niet helen.

In een van de brieven meldde Styron zijdelings dat het schotschrift hem deprimeerde, en dat hij zich tot het uiterste moest inspannen om een depressie het hoofd te bieden. Dat is opmerkelijk, want een kleine dertig jaar later sloeg de depressie alsnog toe, en zo ernstig dat Styron meerdere keren werd opgenomen in een kliniek. Echtgenote, kinderen en vrienden vreesden voor zijn leven.

Maar midden jaren zestig wist Styron die depressie dus het hoofd te bieden. Of liever: hij walste eroverheen. Door zichzelf te overladen met plannen voor nieuwe romans, door alcohol, door een fixatie op de omgang met collega-auteurs, critici en anderen uit de literaire wereld. Zó dwong Styron de depressie naar de achtergrond – tijdelijk.

Na de controversie rond *Nat Turner* vreesde Styron voor de veiligheid van zijn vrouw en vier kinderen, want als gevolg van de massale backlash ontving Styron dreig-telefoontjes en -brieven. Toen op een dag een van zijn

kinderen langer dan normaal van huis bleef, raakte Styron in paniek – ten onrechte, zo bleek later. Zijn dochter had wat langer dan normaal een schrijversworkshop bijgewoond. Lezend in *The Selected Letters* kun je die paniekaanval achteraf duiden als een van de symptomen van de depressie die Styron bevocht.

Uit de *Selected Letters* rijst het beeld op van een man die niet is toegerust op het adequaat verwerken van heftige tegenspraak als van de ‘ten black writers.’ Zulk ‘gevaar van buiten’ zette een weerhaak in zijn gemoed – met blijvend letsel tot gevolg. Veel van de vroegste brieven in de bundel zijn geadresseerd aan Styron senior, en William toont zichzelf als een zoon die uit alle macht wil deugen. De jonge Styron is in de greep van de ambitie een Great American Novel voort te brengen, maar is tegelijk bevreesd voor het oordeel van zijn vader over zijn keuze voor het schrijverschap. Bevreesd, vaak overdreven bevreesd, voor andermans oordelen zal hij altijd blijven.

Hoe begon deze spectaculaire schrijverscarrière, die romans opleverde die ook nu, zoveel decennia later, nog altijd ontzag wekken vanwege de grote verhalen die Styron wenste te vertellen, en ook vanwege een soms galmende, maar veel vaker effectieve en gedurfde stijl die nadrukkelijk groots en meeslepend wil zijn?

Op zesentwintigjarige leeftijd debuteerde Styron voortvarend met de roman *Lie Down in Darkness* (1951), over de ontakeling van het huwelijk van het echtpaar Loftis. Gesitueerd in het diepe Zuiden was het debuut een cocktail van Faulkner en Fitzgerald, aangelengd met het eigen,

authentieke schrijftalent. *Lie Down in Darkness* bulkte van pathos en passie, met personages die ten onder gaan aan waanzin, depressie, overspel, alcoholisme, met de zelfmoord van dochter Peyton als het cruciale trauma dat de echtelieden Loftis tevergeefs proberen te boven te komen.

Zelfbewust voorspelde Styron in een brief aan zijn vader dat de roman hem beroemd zal maken – wat ook gebeurde, mede dankzij de enthousiaste kritieken. Styron had de ambitie romans te schrijven die beantwoorden aan het credo van Herman Melville: ‘Een alomvattend en krachtig boek maakt pas kans als de schrijver zich een alomvattend en krachtig thema toe-eigent.’

Styron was in veel opzichten typisch een zondagskind. In 1953 trouwde hij in Rome met de rijke Rose Burgunder, een huwelijk dat tot aan zijn dood, in 2006, stand zou houden. Dankzij bestsellers, maar vooral dankzij het familiekapitaal van zijn echtgenote hoefde Styron zich niet, zoals zovelen van zijn generatiegenoten, te verlagen tot een docentenbaantje aan een universiteit of aan commercieel schrijfwerk voor bedrijven en instellingen.

Aan de muur van Styrons werkkamer hing een schrijverscredo van Gustave Flaubert: ‘Leid een ordentelijk bestaan als een bourgeois, zodat je meedogenloos en origineel kunt zijn in je werk.’ En ordentelijk wás zijn bestaan. Jaar na jaar hield deze zondagsjongen er een rotsvaste dagindeling op na: rond twaalf uur opstaan, daarna lunchen met vrouw en kinderen. In de namiddag: een paar uur schrijven, met twee- à driehonderd woorden als maxima-

le productie. Rond een uur of acht: diner thuis of elders, liefst met vrienden. 's Avonds: drinken, 'uitrusten', muziek luisteren. Naar bed rond drie, vier uur. En dat decennia-lang.

Een afwijking van die dagindeling richtte soms zware schade aan; dan was de schrijver ernstig uit balans. Echtgenote Rose moest lang van tevoren een uitstapje aankondigen, wilde die uitstap kans van slagen hebben. Ook die fixatie op een ijzeren dagindeling die nóóit mocht afwijken, duidt, allemaal achteraf, op even vermeteale als wanhopige pogingen iedere denkbare depressie de kop in te drukken. Dat lukte hem heel erg lang. Tot het niet meer lukte.

Styron vertoefde al snel in kringen van socialites, collega-schrijvers en *the rich and famous*. In een brief klaagde hij dat het, op vakantie, op den duur verveelt als je iedere dag de benen van dames als Jacqueline Kennedy moet insmeren met zonnebrand. Een kleine dertig jaar later dineerde hij met Bill en Hillary Clinton, daartoe uitgenodigd door de president zelf, die *The Confessions of Nat Turner* beschouwt als een van zijn favoriete romans. Ook was hij, in jonge jaren, bevriend met Norman Mailer, maar aan die vriendschap kwam abrupt een eind toen Mailer hem beschuldigde van geroddel over diens toenmalige echtgenote Adèle. Mailer zocht hier spijkers op laag water, maar tegelijk tonen de *Letters* wel degelijk een, inderdaad bijwijlen gretig en begiftigd, roddelaar.

Mailer stuurde hem een fuck you-brief, waarin hij aankondigde Styron tegen de grond te slaan, liefst met een

slag in zijn maag, waar zich aldus Mailer heel wat bourgeoisvet had opgehoopt. In de *Letters* is de kortaangebonden, doch licht bedeesde antwoordbrief van Styron terug te lezen, waarbij hij – vergeefs – een opening bood tot hereniging.

Na de brouille leek Styron echt bang te zijn voor Mailer, niet voor de persoon, maar voor diens pen. Op de minste aanmerking van een collega-auteur reageerde hij niet zozeer geërgerd, als wel verwond. Misschien omdat hijzelf zo makkelijk te verwonden was, sloeg hij in sommige brieven stoere (roddel)praat uit over collega's. Velen bleken niet te deugen. Zo dreef hij in brieven regelmatig de spot met Arthur Miller, in wiens nadeel het was dat hij maar één gespreksonderwerp leek te hebben: Arthur Miller. Later sloot hij vriendschap met diezelfde Miller. Het vermoeden rijst dat Miller tot Styrons tevredenheid een tweede onderwerp van gesprek kon velen.

Wanneer een schrijver ter sprake komt die in karakter en literatuuropvatting mijlenver van hem vandaan stond, lijkt Styron in zijn brieven te ontspannen en slaat hij een laconieke, aangename toon aan. Zo memoreert hij met smaak in een brief uit 1960 dat hij in Parijs toevallig belandde op een *jazz & poetry-avond* waar een aantal kopstukken van de Beat Generation aanwezig waren, onder wie William Burroughs. Styron noemt hem een 'verbaazingwekkend persoon, met een grimmige en gekke kop en een maatpak aan dat uit de jaren twintig leek te stammen, met eroverheen een strontkleurige regenjas [...]. Hij deed me denken aan een oud en gemeen pottelus wijf. Hij

is een spectaculaire reactionair. Stijfjes en met een strenge streepmond had hij het over de regering als een smerige groep communisten. Ik dacht dat hij een geintje maakte maar hij méénde het. Hij is zéér prettig gestoord.’

Na afloop van de literaire avond maakte een Franse persfotograaf een groepsfoto waar Styron per abuis op belandde; Styron zag er de grap wel van in dat hij, hunkerend naar de goedkeuring van de literaire zittende elite, in een Parijse krant pardoes werd gebombardeerd als ‘een belangrijke exponent van de Beats’ – hij die gerust het fotonegatief van een Beat-schrijver kan worden genoemd.

Negen jaar na zijn debuut publiceerde Styron *Set This House on Fire*, dat van dostojevskiaanse allure wil zijn. Moord, doodslag, schuld en boete in New York en Italië vormen bij uitstek een ‘krachtig thema’, maar de literaire kritiek haalde de neus op voor Styrons derde. Dat kan – maar intussen is een half geslaagde Styron nog altijd spannender dan de gemiddelde roman uit de vs over veel kleinere, akoestischer onderwerpen.

In de brieven zien we de obsessie met literaire kritieken inmiddels ontkiemen, resulterend in enerzijds gemopper op critici, anderzijds een geweldige bereidheid tot gelijk en geslijm bij diezelfde critici. In het gemopper is Styron nu en dan vindingrijk en geestig. Enige zelfspot is hem niet vreemd als hij het heeft over ‘WASP-eikels en doetjes in Connecticut’ in het besef dat hij tegen wil en dank tot die ‘eikels en doetjes’ behoort.

Na de controverse rond *Nat Turner* tref je luchtige en

relatief opgewekte en onbezorgde passages als over Burroughs steeds minder aan in zijn brieven. Twaalf jaar na *Nat Turner*, jaren van overwegend epistolair zelfbeklag, publiceerde Styron *Sophie's Choice* (1979), de coming-of-ageroman over de jonge Stingo, die bevriend raakt met de charismatische joodse aspirant-schrijver Nathan en diens geliefde, het Poolse oorlogsslachtoffer Sophie. Nathan blijkt te lijden aan hallucinaties en wanen, en Sophie laat de jonge Stingo delen in de trauma's uit de concentratiekampen. Wat opvalt is de accuratesse waarmee Styron de wanhoop en gekte van Nathan evoceert. In interviews schreef de auteur dit toe aan zijn nu eenmaal rijke verbeelding – maar wie de *Letters* oplettend leest, ontdekt dat Styron wellicht onbewust de grootst denkbare trauma's en wanen onderbrengt in een fictieve romanwereld, teneinde de éígen geestesproblemen volhardend te negeren. Wat betekent tenslotte je eigen depressie, afgezet tegen een oorlogstrauma als van de Poolse Sophie? Niets, een rimpeling in het gemoed. Zo excelleerde Styron op twee fronten: als begiftigd romancier, en als vindingrijke onderdrukker van duistere onderstromen in het gemoed.

Styron, niet-joods en zelf behept met het *Nat Turner*-trauma, vreesde na publicatie van *Sophie's Choice* een nieuwe golf van verontwaardiging, nu uit kringen van joodse Amerikanen. Maar tot zijn opluchting bleef een tweede backlash uit. Het succes van de verfilming in 1982 door Alan J. Pakula, met een hoofdrol voor Meryl Streep, maakte van de roman een everseller. In een brief over die verfilming zwelgt Styron in het succes, en hij noemt

Streeps acteerprestaties 'de beste die ik ooit in een speelfilm heb gezien'.

Alles wijst erop dat Styron vanaf de jaren tachtig op zijn lauweren kon rusten. Zelfs met fullprof-ruziezoeker Mailer werd de vrede getekend.

Misschien was het de windstilte in zijn bestaan die, onverwacht, de sluizen van depressie alsnog wijd openzette. Als gezegd leed Styron al jaren aan een alcoholverslaving, die hij perfect wist te versluieren, maar toen hij van een arts ongelukkig gekozen medicijnen kreeg voorgeschreven, opende zich een afgrond waar de schrijver diep in tuimelde.

Styrons depressie – deze keer door geen enkele kunstgreep te onderdrukken – was levensbedreigend. Ook in de kliniek waar hij werd opgenomen, trad geen verbetering op. Op zeker moment was Styron nog maar één stap verwijderd van zelfmoord. Hij was onbereikbaar geworden – voor dierbaren, voor artsen, voor zichzelf. Naar huis kon en mocht hij voorlopig niet, want daar zag Styron uitsluitend voorwerpen die hem van dienst konden zijn bij zelfmoord. Krachteloos en machteloos hunkerde hij naar een fatale hartaanval – dat zou hem snel van het leven afhelpen.

Nadien, in 1990, publiceerde de man die geobsedeerd was door – het schrijven van – de Great American Novel, een boekje van enkele tientallen bladzijden: *Darkness Visible*. De voordien zwierige, soms hevig resonerende stijl van die roman bleek ingeruild voor een droge, feitelijke, maar tot op het bot geladen manier van formuleren. Weg

is de tijd van de slavernij, weg zijn de vernietigingskampen in Europa – Styron ziet in *Darkness Visible* de eigen demonen recht in het gezicht. Was hij voordien op het maniakale af bevreesd zijn ‘gezicht’ te verliezen als gevolg van negatieve literaire kritieken, in *Darkness Visible* is een oudere man aan het woord die niets meer te verliezen heeft, omdat hij alles al is kwijtgeraakt en vervolgens, met merkbare verwondering, constateert dat hij nog in leven is. Hij kon, letterlijk, niets meer. Het is hem al ‘een beproeving om eenvoudige dingen te zeggen’.

Minutieus en illusieeloos beschreef Styron zijn ziektegeschiedenis. Na al die jaren moest Styron ‘de angstaanjagende reikwijdte van de dodelijk kritieke situatie waarin ik mij bevind’ dan eindelijk onder ogen zien. Hij kon die situatie niet meer ‘wegdenken’. Zijn brein was zijn grootste vijand geworden. ‘Ik was in het stadium beland waarin alle hoop was opgegeven; [...] mijn hersenen waren niet langer een denkorgaan, maar eerder een instrument dat minuut na minuut de mate van het eigen lijden registreert.’

Teruggekeerd uit een onmetelijk zwart universum van angst en zelfhaat, bleek Styron in staat tot een ragfijne typering van zijn ziekte, en van depressie in het algemeen. ‘Een depressie is een verstoorde geestesgesteldheid die zo raadselachtig pijnlijk is en zich zo ongrijpbaar aan het zelf [...] manifesteert, dat het grenst aan het onbeschrijfelijke.’ Waarna Styron tóch pogingen deed het onbeschrijfelijke in woorden te vatten.

Darkness Visible is een onrustbarend en tegelijk dapper boek van een overwegend angstige man die zich altijd had gewapend tegen gevaar van buitenaf. Tegen de aanval van binnenuit – de endogene depressie – bleek hij uiteindelijk niet opgewassen.

Tot zijn verbazing maakte *Darkness Visible* veel los – en deze keer ontstond er allesbehalve een controverse. De schrijver werd bedolven onder brieven, van lotgenoten, die in *Darkness Visible* hun eigen ‘seizoen in de hel’ verwoord bleken te zien. Anderen zagen – en zien – de korte *memoir* als een aansporing om hún depressie te blijven bevechten. Als deze succesvolle schrijver zijn hellegang heeft overleefd, betekent het dat zij de hoop niet mochten opgeven. Voordien werd Styron door lezers bewonderd, nu ontwaarde hij iets anders onder veel lezers: liefde en solidariteit. Die liefde viel hem toe nadat hij het allang had opgegeven ernaar te hengelen.

In een van de laatste brieven in de *Letters* merkt Styron op dat hij zijn halve leven heeft ‘gegeven’ aan *de* Great American Novel, maar dat hij vermoedelijk herinnerd zal worden om zijn in omvang zo dunne boekje over ‘het verlies van alles, inclusief mijn zelfvertrouwen en zelfs mijn zelfbewustzijn’. Die statuur van *Darkness Visible* is terecht en verdiend. Lang geleden las ik zijn *memoir*, hopen op beter begrip van de kwellingen die enkelen van mijn dierbaren in de greep hielden. Het afgelopen jaar herlas ik tot drie keer toe het boekje, deze keer om te begrijpen waarom en in welke mate van zelfvertwijfeling ik mijzelf niet meer begreep. Ik heb altijd een tikje meesmuilend gedaan

over het lezen van literatuur om troost en houvast te vinden. Die houding was het gevolg van een luxepositie die lang niet iedereen zich altijd kan permitteren.

Het mag duidelijk zijn dat Styrons *Letters* onthullen dat die depressie rond zijn zestigste levensjaar achteraf bezien zo onverwacht niet kwam. Al in de jaren zestig repte hij in brieven aan Mailer schijnbaar achteloos over angstaanvallen en inktzwarte avonden die hij, in een staat van roerloze perplexiteit, met afgrijzen en moederziel alleen onderging, ook al lagen elders in het huis zijn vrouw en kinderen te slapen.

Veel aandacht schonk hij in die brieven niet aan die verzuchtingen – hij praatte eroverheen alsof hij een geestelijk griepje aanstipte. Maar zelfs in een brief uit 1953 liet Styron al los dat hij lange perioden van wanhoop en verwijfeling kende, en dat hij troost putte uit het feit dat het welslagen van een roman kennelijk in zijn geval een enorme prijs had: een worsteling met het Zelf. Die worsteling kennen wel meer schrijvers, maar Styrons brieven tonen impliciet en onbedoeld dat hij die worsteling keer op keer verloor, literaire erkenning en verkoopsuccessen ten spijt.

Na *Darkness Visible* schreef Styron nauwelijks nog brieven. Des te indringender is het om in een kort briefje uit 2000 aan een oude vriend, Edward Bunker, het ps'je te lezen: 'Do call me, though. I'm suffering.' Styron had deze vriend gevraagd een zelfmoordcocktail samen te stellen, omdat hij inmiddels ten prooi was aan een tweede depressie, die – vergeefs – bestreden werd met elektroshocktherapie.

In het besef zijn lezers van *Darkness Visible* van hun eventuele hoop te beroven indien hij alsnog door eigen hand zou overlijden, stelde Styron een brief aan zijn lezers op, die hij aan zijn biograaf James West opstuurde: 'Ik hoop dat de lezers van *Darkness Visible* – in verleden, heden en toekomst – niet ontmoedigd raken door mijn manier van overlijden. Mijn strijd tegen de ziekte die mij in 1985 overkwam, was succesvol. Het gevolg was dat ik vijftien extra levensjaren als geschenk kreeg. Toch won de ziekte uiteindelijk de oorlog. Ieder ander moet echter blijven strijden, want de kans bestaat altijd dat de oorlog wél wordt gewonnen.'

Het is de laatste brief in *Letters*. Wat rest is het sobere en zakelijke nawoord van echtgenote Rose Styron, tevens medesamensteller van de brievenbundel. Zij meldde, in 2006, in een persbericht dat haar man op eenentachtigjarige leeftijd aan longontsteking was overleden.

Dit ambigue slot van *Selected Letters* noopt tot een nieuwe herlezing van *Darkness Visible*, waarin onder meer staat te lezen: 'Het lijdt geen twijfel dat wanneer je het voorlaatste dieptepunt van de depressie nadert – vlak voor de fase waarin je daadwerkelijk een zelfmoordpoging onderneemt [...] – het acute gevoel van verlies is verbonden met de wetenschap dat het leven in versneld tempo wegglipt.'

HET DUISTER ZICHTBAAR

Voor Rose

AANTEKENING VAN DE SCHRIJVER

De aanzet tot dit boek was een lezing die ik in mei 1989 hield in Baltimore tijdens een symposium over affectieve stoornissen, dat werd gesponsord door de Johns Hopkins University School of Medicine. In zeer uitgebreide versie werd de tekst dat jaar als artikel in het decembernummer van *Vanity Fair* gepubliceerd. Oorspronkelijk was ik van plan het artikel te beginnen met een verslag van een reis naar Parijs die ik maakte – een reis die een speciale betekenis voor me had met het oog op de ontwikkeling van de depressie waaraan ik heb geleden. Maar ondanks de uitzonderlijke hoeveelheid ruimte die ik kreeg van het tijdschrift, was er onvermijdelijk een limiet aan, en moest ik dit deel laten vallen ten gunste van andere zaken die ik aan de orde wilde stellen. In de huidige versie is dat gedeelte weer opgenomen aan het begin. Afgezien van een paar relatief kleine veranderingen en toevoegingen is de rest van de tekst gebleven zoals die oorspronkelijk is verschenen.

W.S.

I

Op een kille avond in Parijs in oktober 1985 werd ik me er voor het eerst volledig van bewust dat de strijd tegen de chaos in mijn geest – een strijd die me al maanden bezig-hield – wel eens fataal zou kunnen aflopen. Deze onthul-lende gedachte kwam bij me op toen ik met de auto een door de regen glad geworden straat vlak bij de Champs-Élysées insloeg en een flauw verlicht neonbord zag waar-op HÔTEL WASHINGTON stond. Ik had dat hotel in geen vijfendertig jaar gezien, sinds het voorjaar van 1952, toen het een paar nachten mijn eerste Parijse pleisterplaats was. In de eerste paar maanden van mijn *Wanderjahr* was ik per trein vanuit Kopenhagen in Parijs aangekomen en door een grillige beslissing van mijn New Yorkse reis-bureau in Hôtel Washington beland. In die tijd was het hotel een van de vele vochtige, eenvoudige logementen, voornamelijk bestemd voor Amerikaanse toeristen met weinig geld die, als ze op mij leken – voor het eerst nerveus geconfronteerd met de Fransen en hun vreemde fratsen – zich altijd zouden blijven herinneren hoe het exotische bidet, dat een duidelijke plaats innam in de

morsige slaapkamer, samen met het toilet dat een heel eind verder op de slecht verlichte gang lag, een aardige karakterisering vormde van de kloof tussen de Gallische en Angelsaksische cultuur. Ik bleef maar kort in het Washington. Binnen een paar dagen hadden een paar jonge, pas verworven Amerikaanse vrienden me meegetroond naar een nog armoediger, maar kleurrijker hotel in Montparnasse, vlak bij Le Dôme en andere geschikte literaire stamcafés. (Ik was midden twintig, had net mijn eerste roman gepubliceerd en was een beroemdheid, hoewel van zeer gering aanzien omdat maar weinig Amerikanen in Parijs van mijn boek hadden gehoord, laat staan dat ze het hadden gelezen.) En in de loop der jaren was het Hôtel Washington geleidelijk uit mijn bewustzijn verdwenen.

Het keerde echter die oktoberavond weer terug, toen ik in de motregen langs de grijsstenen gevel reed, waardoor de herinnering aan mijn aankomst vele jaren geleden weer terugstroomde, die me het gevoel gaf dat op fatale wijze de cirkel rond was. Ik kan me herinneren dat ik, toen ik de volgende morgen vanuit Parijs naar New York vertrok, mezelf voorhield dat het voorgoed zou zijn. Ik was geschokt door de zekerheid waarmee ik het idee accepteerde dat ik Frankrijk nooit meer zou terugzien, net zoals ik wist dat ik nooit meer de helderheid zou herwinnen die me in een ijzingwekkend tempo ontglipte.

Pas een paar dagen tevoren was ik tot de conclusie gekomen dat ik aan een ernstige depressie leed en hulpeloos aan het schutten was in mijn poging daarmee om te

gaan. De feestelijke gelegenheid waarvoor ik naar Frankrijk was gekomen, stemde me niet opgewekter. Van de vele vreselijke verschijnselen van de ziekte, zowel lichamelijke als psychische, is een gevoel van afkeer van jezelf – of, minder uitgesproken, het ontbreken van een gevoel van eigenwaarde – een van de meest algemeen voorkomende symptomen, en naarmate de ziekte vortschreed, leed ik steeds meer aan een algemeen gevoel van waardeloosheid. Mijn sombere vreugdeloosheid was des te ironischer omdat ik voor een gehaast vierdaags verblijf naar Parijs was gevlogen om een prijs in ontvangst te nemen die mijn ego in al zijn luister had moeten herstellen. Eerder die zomer had ik bericht gekregen dat ik was uitverkoren voor de Prix Mondial Cino del Duca, die jaarlijks werd uitgereikt aan een kunstenaar of wetenschapper wiens werk thema's of principes van een zeker 'humanisme' weerspiegelt. De prijs was ingesteld ter nagedachtenis aan Cino del Duca, een Italiaans immigrant die een fortuin had verworven, vlak voor en na de Tweede Wereldoorlog, met het drukken en verspreiden van goedkope tijdschriften, voornamelijk stripbladen, hoewel zijn activiteiten zich later uitbreidden tot kwaliteitsuitgaven; hij werd de eigenaar van het dagblad *Paris-Jour*. Hij was ook filmproducent en een gerespecteerd eigenaar van renpaarden, die het geluk smaakte veel winnaars onder zijn paarden te hebben in Frankrijk en daarbuiten. In zijn streven naar hoogstaander culturele voldoening, ontwikkelde hij zich tot een bekend filantroop en *en passant* stichtte hij een uitgevershuis dat werken van literaire

kwaliteit ging uitgeven (toevalligerwijs was mijn eerste roman *Lie Down in Darkness* een van Del Duca's uitgaven, in een vertaling getiteld *Un lit de ténèbres*). Toen hij in 1967 stierf, maakte deze uitgeverij, Éditions Mondiales, een belangrijk deel uit van een veelzijdig imperium dat rijk en prestigieus genoeg was om in weinig te doen herinneren aan de stripbladen uit de begintijd, en riep de weduwe van Del Duca, Simone, een stichting in het leven die als voornaamste functie de jaarlijkse toekenning van de naar haar man genoemde prijs had.

De Prix Mondial Cino del Duca heeft in Frankrijk – een land dat dol is op het uitreiken van culturele prijzen – groot aanzien verworven, niet alleen door het eclectische karakter ervan en het onderscheidingsvermogen waarmee hij wordt toegekend, maar ook door het genereuze van de prijs zelf, die dat jaar zo'n 25 000 dollar bedroeg. In de afgelopen twintig jaar is de prijs onder andere toegekend aan Konrad Lorenz, Alejo Carpentier, Jean Anouilh, Ignazio Silone, Andrei Sacharov, Jorge Luis Borges, en aan één Amerikaan, Lewis Mumford. (Tot nu toe niet aan vrouwen, feministen opgelet!) Zeker als Amerikaan vond ik het moeilijk me niet vereerd te voelen dat ik in hun gezelschap werd opgenomen. Hoewel het uitreiken en ontvangen van prijzen gewoonlijk bij alle betrokkenen een ongezonde opwelling teweegbrengt van valse bescheidenheid, kinnesinde, zelfkwelling en afgunst, zijn in mijn opvatting bepaalde prijzen niet onmisbaar, maar wel heel aardig om te krijgen. De Prix Del Duca vond ik ronduit zo leuk, dat het onzin leek aan uitgebreid zelfonderzoek te

doen, dus aanvaardde ik hem dankbaar en schreef terug dat ik zou voldoen aan het redelijke verzoek aanwezig te zijn bij de uitreiking ervan. Toen verheugde ik me nog op een ontspannen reis, niet op een haastig op en neer gaan. Als ik mijn geestelijke staat tegen de tijd van de uitreikingsdatum had kunnen voorzien, had ik de prijs niet eens geaccepteerd.

Een depressie is een verstoorde geestesgesteldheid die zo raadselachtig pijnlijk is en zich zo ongrijpbaar aan het zelf – het intellect dat als bemiddelaar optreedt – manifesteert, dat het grenst aan het onbeschrijflijke. Het blijft daardoor vrijwel onbegrijpelijk voor mensen die zoiets niet in extreme vorm hebben ondergaan, hoewel de zwaarmoedigheid, de melancholie die mensen van tijd tot tijd voelen en toeschrijven aan de algemene strijd om het dagelijks bestaan, zo vaak voorkomt, dat velen wel enig idee hebben van de ziekte in haar rampzalige vorm. Maar in de periode die ik beschrijf, was ik al ver voorbij deze bekende, hanteerbare vorm van neerslachtigheid. Ik zie nu dat ik me in Parijs in een kritiek stadium van de ziekte bevond, ergens tussen de ongerichte activiteit eerder die zomer en de bijna gewelddadige afloop in december, waardoor ik in het ziekenhuis terecht kwam. Later zal ik proberen een beschrijving te geven van het verloop van deze ziekte van het vroegste begin tot mijn uiteindelijke ziekenhuisopname en herstel, maar de reis naar Parijs heeft een speciale betekenis gehouden. Op de dag van de prijsuitreiking, die zou plaatsvinden omstreeks het middaguur en zou worden gevolgd door een officiële lunch,

werd ik halverwege de ochtend wakker in mijn kamer in Hôtel Pont-Royal, stelde vast dat ik me vrij goed voelde en bracht mijn vrouw Rose op de hoogte van dit goede nieuws. Met behulp van het licht kalmerende middel Halcion was het me gelukt mijn slapeloosheid te verslaan en een paar uur te slapen. Daardoor voelde ik me vrij opgewekt. Maar mijn lichte opgewektheid was de bekende valse schijn die, naar ik wist, weinig betekende, omdat ik er zeker van was dat ik me tegen de avond vreselijk zou voelen. Ik was op een punt beland waarop ik zorgvuldig elke fase van mijn verslechterende toestand gadesloeg. Mijn acceptatie van de ziekte volgde na een maandenlange periode van ontkenning, waarin ik in eerste instantie mijn malaise en rusteloosheid en plotselinge angstaanvallen toeschreef aan het stoppen met drinken; ik had in juni plotseling de whisky en andere alcoholische dranken opgegeven. Tijdens de verslechtering van mijn emotionele staat had ik het een en ander over depressies gelezen, zowel boeken voor de leek als gewichtiger professionele werken, met inbegrip van de bijbel voor psychiaters, *DSM (Diagnostic and Statistical Manual of the American Psychiatric Association)*. Gedurende een groot deel van mijn leven heb ik de neiging gevoeld me te ontwikkelen tot autodidact in de geneeskunde, wat wellicht onverstandig was, en heb ik een bovengemiddelde lekenkennis over medische zaken vergaard (waarnaar vele van mijn vrienden, wat zeker onverstandig was, vaak hebben geluisterd), dus verraste het me dat ik vrijwel niets wist van depressies, die een even ernstige medische zaak zijn als suiker-

ziekte of kanker. Waarschijnlijk heb ik, lijdend aan het beginstadium ervan, altijd onbewust de juiste kennis van de hand gewezen of genegeerd; het kwam te dicht bij huis, waardoor ik het terzijde heb geschoven als een onwelkome aanvulling op mijn schat aan informatie.

Hoe dan ook, ik had recentelijk deze leemte opgevuld door er vrij veel over te lezen in de luttele uren waarin de depressieve staat lang genoeg afnam om me de luxe van concentratie te kunnen veroorloven, en ik had vele fascinerende en verontrustende feiten in me opgenomen waar ik echter in praktische zin niets mee kon doen. De eerlijkste deskundigen komen er rond voor uit dat een ernstige depressie niet makkelijk te genezen is. In tegenstelling tot bijvoorbeeld diabetes, waarbij direct ingrijpen om de reactie van het lichaam op glucose bij te stellen een drastische omkering van een gevaarlijk proces kan veroorzaken en onder controle kan brengen, bestaat er tegen depressie in haar ernstigste vorm geen eenvoudige remedie: het ontbreken van verlichting is een van de meest verontrustende facetten van de ziekte wanneer die zich bij het slachtoffer manifesteert, en een facet dat ertoe bijdraagt dat zij zonder meer moet worden ingedeeld in de categorie ernstige aandoeningen. Behalve bij ziektes die strikt bestempeld worden als kwaadaardig of degeneratief, verwachten we een of andere vorm van behandeling en uiteindelijk een verbetering in de toestand door pillen of fysiotherapie, of door een dieet of operatie, met een logische voortgang van de eerste verlichting van symptomen tot de uiteindelijke genezing. De leek die lijdt aan